

De Coronacrisis zorgt voor meer autoritaire tendensen. Wordt dat het Nieuwe Normaal?

Door [Coen de Jong](#) - 25 april 2020
Geplaatst in [Democratie](#)

Regeringen reageren als vanzelf op een crisis met meer overheidscontrole. In het Corona-jaar 2020 versterken zich de autoritaire tendensen die de afgelopen jaren al zichtbaar waren, zoals zelfpromotie, mediamanagement en pogingen tot censuur door de regering, het beperken van inspraak en van rechten van de burger. De Corona-crisis is het perfecte excuus voor het doorvoeren van autoritaire maatregelen. Angstgevoelens maken de politiek immers plooibaar en de bevolking volgzaam. Een autoritaire overheid kan zomaar Het Nieuwe Normaal zijn, schrijft **Coen de Jong**.

Afgedwongen eenheid

In de corona-crisis bespeelt de regering de media, die zich gretig laten bespelen en meewerken aan de persoonlijke marketing van premier Mark Rutte en 'Corona-minister' Hugo de Jonge. Rond Rutte ontstond na zijn speech van 16 maart 2020 zelfs een leiderschapscultus. Het AD kopte op 13 april 2020: 'Mark Rutte is opgestaan als hoeder van de natie in crisistijd'. Op acties als het samen applaudisseren voor het zorgpersoneel volgen dan weer geen toezeggingen om het zorgpersoneel beter of extra te gaan betalen wegens de toegenomen risico's en het vele overwerk.

De Coronacrisis zorgt voor meer autoritaire tendensen. Wordt dat Het Nieuwe Normaal?

De politici en de experts die samen het beleid maken bewieroken elkaar, een trend die eerder zichtbaar was rond thema's als milieu en klimaat. Het RIVM en het Outbreak Management Team zijn in de Corona-crisis bijna onfeilbaar verklaard. De experts werken in conclaaf, zonder dat duidelijk is wie waarover meebeslist. Een verzoek tot openbaarmaking van het beslisproces rond Corona werd door minister Hugo de Jonge afgewezen, volgens de redenering 'de regering heeft nu geen tijd voor openbaarmaking, wie daarom vraagt zit de oplossing van de crisis in de weg'.

Mediamanagement

Een deel van de media heeft publiekelijk afstand gedaan van zijn onafhankelijkheid en zijn verantwoordelijkheid en opereert - als ware we in oorlog - als 'embedded journalist'. Presentator Charles Groenhuizen omschreef zijn [nieuwe rol als 'dienstverlenend'](#) - in feite als regeringsvoorlichter. De eis ons te conformeren aan wat regering, experts en 'het algemeen belang' verlangen komt neer op tirannie van de meerderheid. Precies waar liberaal filosoof John Stuart Mill midden 19^e eeuw voor waarschuwde.

Als vanzelf ontstaan zo staatswaarheden ('Het RIVM heeft gezegd dat') die men niet mag tegenspreken op straffe van excommunicatie. Vragen over de voorbereiding op epidemieën, het gebrek aan beschermingsmiddelen en de zorgelijke situatie in de ouderenzorg klinken wel, maar te vaak op fluistertoon. Deze volgzaam basishouding van delen van de media bestond al jaren. En een slaafse houding, eenmaal aangenomen, leg je niet zomaar af.

Ondemocratische tendensen

De laatste jaren staken al ondemocratische tendensen de kop op. Kabinetten regeren op basis van een gedetailleerd regeerakkoord, de fractiediscipline binnen de regeringspartijen in de Tweede Kamer is vrijwel totaal. Regeringen kunnen rekenen op 'constructieve oppositie' van partijen die zich desnoods via akkoorden aan de coalitie verbinden. De 'onbehoorlijke oppositie' - waaronder PVV, FvD en SP - staat permanent buitenspel. Het parlement mocht niet meepraten over de Nederlandse inzet in een cruciale bijeenkomst van de Europese Raad van regeringsleiders over Europese miljardenstromen voor de corona-crisis.

Regeringen kwamen in Nederland al langer makkelijk weg met het laat of onvolledig informeren van het parlement. Premier Mark Rutte spreekt regelmatig Kamerleden die hun controlerende taak serieus nemen - zoals Renske Leijten en van de SP en Pieter Omtzigt van het CDA - bestraffend toe. Rutte ontstak in woede toen SP-fractie leider Lilian Marijnissen in het Kamerdebat van op 22 maart kritiek had op de Corona-maatregelen in de ouderenzorg. Kortom, de Kamerleden kunnen wel kritische vragen stellen, maar krijgen in antwoord daarop verwijten of dienstmededelingen in technocrataal. Volgzaam Kamerleden wacht een functie als burgemeester in een middelgrote gemeente. Lastige Kamerleden wacht de vergetelheid.

Historicus J.W. Oerlemans omschreef in 1990 onze democratie al smalend als een éénpartijstaat,

De Coronacrisis zorgt voor meer autoritaire tendensen. Wordt dat Het Nieuwe Normaal?

waarin de verschillen tussen de gevestigde partijen onderling niet groter zijn dan de gebruikelijke verschillen binnen die partijen. Politicoloog Hans Daudt constateerde nog voor de Fortuyn-revolte in 2002: 'Onze democratie is flauwekul'. Nederland was volgens Daudt een rechtstaat, maar geen democratie. De Nederlandse burger heeft wel rechten en een aantal vrijheden, maar vrijwel geen inspraak.

Vrijheidsbeperkingen door corona

In crisistijd zijn onze burgerrechten bovendien opzij te zetten. Om het corona-virus te bestrijden heeft de regering noodbepalingen geactiveerd uit de Wet op de Veiligheidsregio's, de Wet Publieke Gezondheid en de Gemeentewet over [bestrijding van epidemieën](#). Geen concerten, horecabezoek of sportwedstrijden en niet meer spontaan kunnen doen wat je invalt. Of het toepasselijk en proportioneel was kunnen we pas achteraf bepalen. Feit is wel, dat vrijheidsbeperkingen zoals afgekondigd op 23 maart 2020 in Nederland sinds de Tweede Wereldoorlog niet meer zijn voorgekomen.

Uit angst voor gezondheidsrisico's leveren Nederlanders hun vrijheden tijdelijk vrijwillig in. Als de regering de maatregelen steeds verlengt is het doorroloffect zorgwekkend. Want is het gebod om niet met meer dan drie mensen samen te zijn de facto geen samenscholingsverbod, een verbod op demonstraties, op politieke bijeenkomsten, op de vrijheid van vergadering en op de vrijheid van demonstraties? Nu we expliciet toestemming moeten vragen om alledaagse activiteiten te verrichten staan het politieke en maatschappelijke verkeer de facto onder politieke gezag. Kunnen in zo'n politiek klimaat en met zoveel vrijheidsbeperkingen in 2021 nog vrije en eerlijke verkiezingen plaatsvinden?

Gevaar van een 'Architecture of Oppression'

Technische oplossingen zijn onder politici een geliefd wondermiddel. Hugo de Jonge wil dolgraag traceer-apps ('Corona-apps') lanceren. Toen de Autoriteit Persoonsgegevens en het College voor de Rechten van de Mens aangaven dat die traceer-apps geen duidelijk doel dienen was het antwoord dat de apps er hoe dan ook moeten komen.

Han ten Broeke, ex-VVD-Kamerlid en 'directeur politieke zaken' van de Haagse denktank HCSS pleitte ook voor traceer-apps. HCSS heeft nauwe banden met het ministerie van Defensie en de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Als Google en Apple, zoals The Economist op 16 april 2020 meldde, traceer-techniek ook nog eens actief aan overheden aanbieden is extra waakzaamheid geboden.

Beslissingen die regeringen nu inderhaast nemen hebben grote gevolgen voor de komende decennia. 'Het Nieuwe Normaal' bestaat dan al snel uit voldongen feiten. Klokkenluider Edward Snowden, die in 2013 wetsovertredingen door de Amerikaanse inlichtingendienst NSA onthulde, waarschuwt in een interview op het YouTube-kanaal van VICE op 10 april 2020 voor een 'Architecture of Oppression'. Snowden stelt dat regeringen het nooit kunnen laten om verruimde bevoegdheden te gebruiken op terreinen waarvoor ze niet waren bedoeld, of ze steeds te verlengen. Talloze veiligheids- en

De Coronacrisis zorgt voor meer autoritaire tendensen. Wordt dat Het Nieuwe Normaal?

surveillancemaatregelen zijn na de aanslagen van 9/11 immers ook permanent geworden.

Gewenste werkelijkheid

De al bestaande beweging naar censuur van de sociale media door overheden en tech-bedrijven krijgt door de Corona-crisis een extra impuls. Het argument dat nepnieuws en desinformatie over Corona een gevaar vormen voor de volksgezondheid klinkt verleidelijk. Want kwakzalverij of het aanprijzen van medicijnen die niet werken, dat wil toch niemand?

Maar wat zei Susan Wojcicki, de CEO van YouTube - eigendom van Google - tegen CNN? YouTube gaat alle informatie over Corona die niet overeenstemt met die van de Wereldgezondheidsorganisatie verwijderen. Een uitbreiding van bestaand beleid, want in 2019 kondigde YouTube al aan informatie op het platform [aan 'bronnen van autoriteit' te toetsen](#). Eén probleem: de Wereldgezondheidsorganisatie moest in de Corona-crisis al regelmatig zijn standpunt aanpassen en is onderdeel van een politieke informatie-oorlog tussen de Verenigde Staten en China.

De Europese Commissie maakt al sinds 2016 plannen om desinformatie op sociale media te bestrijden. Als de EC niet-officieel goedgekeurde beschouwingen over Corona tot desinformatie wil gaan bestempelen zal D66 minister van Binnenlandse Zaken Ollongren daar graag aan meedoen. Berichten over verkeerde inschattingen, veranderingen van standpunt en vergissingen van het RIVM, de Wereldhandelsorganisatie of Mark Rutte, krijgen die dan het stempel desinformatie? En gaan Facebook en Google die dan nog publiceren?

Tegen wie keren de autoritaire tendensen zich?

De onvermijdelijke economische recessie vanwege Corona zal wellicht nog meer welvaartsdaling, onzekerheid en onvrede veroorzaken dan de financiële crisis van 2008. Grote delen van de Nederlandse bevolking keren zich al jaren af van de regering en politiek Den Haag. Het gevaar bestaat dat regerende partijen de onvrede van kiezers met bijvoorbeeld Europese geldstromen of het klimaatbeleid gaan bestempelen als obstructie. En oppositiepartijen en protestgroepen gaan afschilderen als onwillige elementen, die het oplossen van de corona-crisis verhinderen.

Regeringspartijen in Nederland maakten de afgelopen jaren grandioze plannen voor de verre toekomst: een schone planeet, een ideale samenleving. Het is regeren via slogans, zonder politiek aansprakelijk te hoeven zijn. Een regering die zich op windhandel baseert komt makkelijk in de verleiding autoritaire bevoegdheden in te zetten. Tegen ontevreden burgers, tegen de oppositie (van welke politieke kleur dan ook) en tegen maatschappelijke bewegingen die een bedreiging voor hun machtspositie vormen.

Gelukkig kan een systeemschok, als de pijn eenmaal doorstaan is, ook nog positieve gevolgen hebben. Na de Tweede Wereldoorlog ontstond de verzorgingsstaat en een nieuw sociaal contract tussen elites en bevolking. Daarom hebben we tijdens de Corona-crisis dubbel hard een wakker en actief parlement én een kritische publieke opinie nodig. Want als tegenspraak, onafhankelijkheid en kritisch denken

De Coronacrisis zorgt voor meer autoritaire tendensen. Wordt dat Het Nieuwe Normaal?

ontbreken zal autoritair optreden van de regering razendsnel het Nieuwe Normaal zijn.